

Вдосконалення роботи центрів зайнятості щодо активізації безробітних до пошуку роботи

Розроблено алгоритм процедури надання фахівцями центрів зайнятості психологічної підтримки безробітним; запропоновано розподіл функцій між органами влади на різних рівнях при наданні психологічної підтримки безробітним.

The algorithm procedure of specialists employment centers psychological support to the unemployed; proposed division of functions between authorities at different levels in providing psychological support to the unemployed.

Ключові слова: Державна служба зайнятості, центр зайнятості, активізація безробітних до пошуку роботи, психологічна підтримка безробітних.

Key words: Public employment service, centre of employment, activization of the unemployed to work search, psychological support of the unemployed

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зростання тривалості безробіття, яке на жаль, останнім часом спостерігається в Україні, має негативні економічні та соціально-психологічні наслідки як для окремої людини, так і суспільства загалом. Основними негативними чинникам для безробітного є усвідомлення незайнятості; неможливість реалізувати наявний потенціал; жорсткі вимоги з боку роботодавців, низький рівень матеріального забезпечення; соціальна незахищеність; безперспективність тощо. Невдалі спроби працевлаштуватися зменшують зусилля до подолання труднощів.

У громадян, які звертаються за допомогою у працевлаштуванні до державної служби зайнятості (далі – ДСЗ) часто нема мотивації до роботи. Персоналові базових центрів зайнятості (далі – БЦЗ) важко допомогти у працевлаштуванні особі, яка не хоче працювати. Зазначена проблема є однією з першопричин довготривалого безробіття. Визначення методів та основних напрямків роботи центрів зайнятості, розуміння механізмів, що лежать в основі такої поведінки, розроблення методичних підходів до активізації зусиль безробітних щодо пошуку роботи актуальні для зміни даної ситуації. Зокрема, важливо зосередити увагу на психологічній підтримці безробітних та її значенні при активізації зусиль безробітних до пошуку роботи та розробити відповідні схеми роботи при цьому центрів зайнятості.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Серед вітчизняних науковців зростає зацікавленість даною проблематикою, про що свідчить кількість наукових праць у цьому напрямку. Питанням безробіття присвячені роботи багатьох вітчизняних учених, зокрема, таких, як Петюх В., [1] Корчевна О. [2], Ляміна Л. [3], Маршавін О. [4] та інші. Крім того, останнім часом багато уваги приділено дослідженню проблем активізації безробітних до пошуку роботи. Проте досі не сформовано методичних підходів надання з боку фахівців БЦЗ психологічної підтримки безробітних для активізації їх до пошуку роботи. Тому **метою** даної статті є визначення основних напрямків роботи центрів зайнятості для активізації безробітних до пошуку роботи через надання їм психологічної підтримки.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні немає чітко сформованих підходів до формування системи психологічної підтримки безробітних. Навіть у розробленій у 2008 р. Концепції державної системи професійної орієнтації населення проблемам психологічної підтримки населення не було приділено уваги. В діяльності ДСЗ також нема чітко виділеного напрямку роботи щодо психологічної підтримки безробітних. Зокрема, у БЦЗ таку діяльність здійснюють разом з наданням послуг із профорієнтації, але при цьому, як свідчить практика, питанням психологічної підтримки безробітних приділяється значно менше часу.

Такий підхід, на нашу думку, не вирішує головного питання – мотивації безробітного до пошуку роботи. Адже цю функцію ДСЗ необхідно здійснювати з перших годин роботи із безробітними фахівців центру зайнятості. І в цьому визначну роль відіграє саме психологічна підтримка, своєчасне надання якої для безробітного означатиме активізацію до пошуку роботи, подолання страху отримати погану роботу або не знайти її взагалі, страху отримати відмову в працевлаштуванні тощо.

Тому мають бути розроблені методичні підходи, які б забезпечували вдосконалення процедури надання психологічної підтримки безробітним у ДСЗ.

При розробленні таких методичних підходів, на нашу думку, мають бути враховані теоретичні аспекти психологічної підтримки.

Зокрема, по-перше, психологічна підтримка безробітних необхідно розглядати як систему соціально-психологічних способів і методів, що сприяють соціально-професійному самовизначенню особи в процесі формування її здібностей, ціннісних орієнтації й самосвідомості, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці й адаптованості до умов реалізації власної професійної кар'єри.

По-друге, процес реалізації психологічної підтримки має бути оснований на оптимізації психологічного стану людини у результаті повного розв'язання або зниження актуальності психологічних проблем, що перешкоджають трудовій, професійній, соціальній самореалізації на кожному з етапів життя.

Метою надання психологічної підтримки безробітним має стати запобігання розвитку негативних тенденцій у психології людей, подолання труднощів розвитку особистості, усунення конфліктних ситуацій у взаєминах тощо. При цьому можуть бути використані такі методи: психологічне й психотерапевтичне консультування; психологічна діагностика; психологічний тренінг; психологічна корекція та інші індивідуальні й групові методи психологічної роботи.

Варто зосередити увагу на деяких із них, що, на нашу думку, є найоптимальнішими при використанні у ДСЗ.

Так, психологічна профілактика може бути використана за сприяння повноцінному психічному розвитку особистості безробітного, попередження можливих особистісних і міжособистісних проблем та соціально-психологічних конфліктів, у т. ч. розроблення рекомендацій щодо поліпшення соціально-психологічних умов самореалізації безробітного.

Психологічне консультування може бути використане для допомоги безробітному в його самопізнанні, адекватній самооцінці й адаптації в реальних життєвих умовах, формуванні ціннісно-мотиваційної сфери, подоланні кризових ситуацій і досягненні емоційної стійкості. Активний вплив психологічної корекції може бути спрямований на усунення відхилень у психічному й особистісному розвитку, гармонізацію особистості й міжособистісних відносин безробітного.

На нашу думку, має бути розроблений аналогічний механізм надання психологічної підтримки безробітним із розподілом повноважень, обов'язків та сфер відповідальності між органами влади на різних рівнях (табл.1.)

У практиці психологічної роботи служби зайнятості з безробітними в Україні виділяють психологічну підтримку та психологічну допомогу. Психологічну підтримку надають усім клієнтам служби зайнятості, психологічна допомога тільки тим, хто її потребує.

Психологічну підтримку надають усі фахівці центру зайнятості, які обслуговують клієнтів, а психологічну допомогу мають надавати фахівці-психологи. Форми та методи психологічної підтримки органічно введені до процедур ЄТНАСП і пов'язані, передусім із технікою спілкування фахівців з клієнтами; форми та методи психологічної допомоги – спеціальні, поглиблені і пов'язані з такими рівнями психологічної допомоги, як психологічна просвіта, психологічне консультування (профконсультування), поглиблена психологічна корекція [3].

На сучасному етапі служба зайнятості заради психологічної підтримки безробітних проводить ряд семінарів-тренінгів насамперед для молоді та жінок, які становлять відповідно 40 та 60% від кількості незайнятого населення, котре перебувало на обліку.³

Психологічна підтримка безробітних у центрах зайнятості покликана сприяти ефективній зайнятості населення, формуванню правових, соціально-психологічних, економічних, організаційних умов і гарантій професійного самовизначення громадян.

Психологічна підтримка безробітних дасть змогу підвищити мотивацію безробітних до праці, активізувати позицію щодо пошуку роботи та працевлаштування; скоротити терміни пошуку роботи і працевлаштування, повністю розв'язати, психологічні проблеми, які перешкоджають психологічній і соціальній самореалізації чи знизити їх актуальність; поліпшити адаптацію до сучасних умов, реалізацію професійної кар'єри шляхом оптимізації психологічного стану.

³ За інформацією Хмельницького обласного центру зайнятості

Розподіл функцій при наданні психологічної підтримки безробітних

Рівень	Суб'єкти	Функції
Макро-економічний (національний)	Представники уряду, міністерство праці й соціальної політики, Державний центр зайнятості	<ul style="list-style-type: none"> - створення системи психологічної підтримки безробітних; - забезпечення безробітним права на психологічну підтримку; - гарантії надання психологічної підтримки безробітним; - нормативно правове регулювання психологічної підтримки безробітних
Мезо-економічний (регіональний)	Регіональні органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Обласні центри зайнятості	<ul style="list-style-type: none"> - надання послуг з психологічної підтримки молоді, інших категорій населення в умовах ринку праці, забезпечення гарантованого мінімуму безкоштовних послуг; - впровадження ефективних методів й засобів психологічної підтримки; - здійснення психологічної підтримки безробітної молоді, громадян, що вивільняються, й інших категорій населення, що мають проблеми особистісної адаптації в нових умовах ринку праці; - здійснення методичного керівництва й координації діяльності в сфері психологічної підтримки безробітних; - організація системи психологічної підтримки безробітних на конкретній території; - сприяння розвитку районних (міських) служб психологічної підтримки безробітних.
Мікро-економічний (базовий)	Базові центри зайнятості	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення психологічної підтримки безробітних з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці й адаптації до наявних умов, активізації зусиль до пошуку роботи і мотивації до працевлаштування; - проведення психологічної підтримки учнів, зайнятого населення, а також громадян, які підлягають вивільненню з виробництва.
	Навчальні заклади, психологічні служби, в яких організуються	<ul style="list-style-type: none"> - психологічна підготовка молоді до праці в умовах ринкової економіки, - формування у підростаючого покоління відповідних мотивацій до праці, усвідомленого планування й вибору роду майбутньої професійної діяльності й форми зайнятості з урахуванням особистих інтересів, стану здоров'я, індивідуальних особливостей і схильностей кожного, а також вимог професій і ринку праці; - активне сприяння формуванню особистісного й інтелектуального потенціалу учнів; - створення психологічних умов для найповнішого розвитку творчих здібностей, пізнавальної й морально-мотиваційної сфер особистості; - надання психологічної допомоги педагогічним колективам і батькам у подоланні відхилень в інтелектуальному й особистісному розвитку учнів, у дозволі конфліктних ситуацій; - впровадження досягнення психології в практику освітньо-виховного процесу.

Можливість активізації безробітних до пошуку роботи залежить від їхньої психологічної підготовленості до здійснення цієї діяльності зокрема та до праці в цілому. Залежно від рівня психологічної підготовленості та складності становлення до процесу пошуку роботи варто, на нашу думку, виділити дві групи безробітних. До першої групи можна віднести осіб, які легше переносять стан безробіття, зокрема: молодь (без сім'ї і дітей); особи, котрі легко адаптуються до сучасних умов та мають вагомий досвід пошуку роботи; професіонали, спеціальність і рівень кваліфікації яких забезпечать високу конкурентоспроможність на ринку праці; особи, які мають постійне джерело доходів (навіть невелике), наприклад: квартира в наймі, дача, підсобне господарство, заробітна плата родичів тощо; особи, котрі не дуже зацікавлені у працевлаштуванні. Для зазначеної групи безробітних характерні: низька зацікавленість до пошуку роботи; низька активність; висока стресостійкість; психологічна готовність отримати багато відмов тощо. Другу групу становлять усі інші категорії безробітних, для яких пошук роботи ускладнюється матеріальними проблемами; важкістю

почуття невизначеності; втратою впевненості у собі; пригніченістю, котра переходить у депресію, тощо.

Залежно від групи безробітних повинні бути розроблені різні методичні підходи надання психологічної підтримки для активізації безробітних до пошуку роботи.

Для кожної групи безробітних мають бути розроблені відповідні рекомендації та процедура надання психологічної підтримки з боку фахівців центрів зайнятості. З урахуванням зарубіжного досвіду [5] в даній сфері, автор статті розробив алгоритм надання фахівцями БЦЗ психологічної підтримки безробітним (рис. 1).

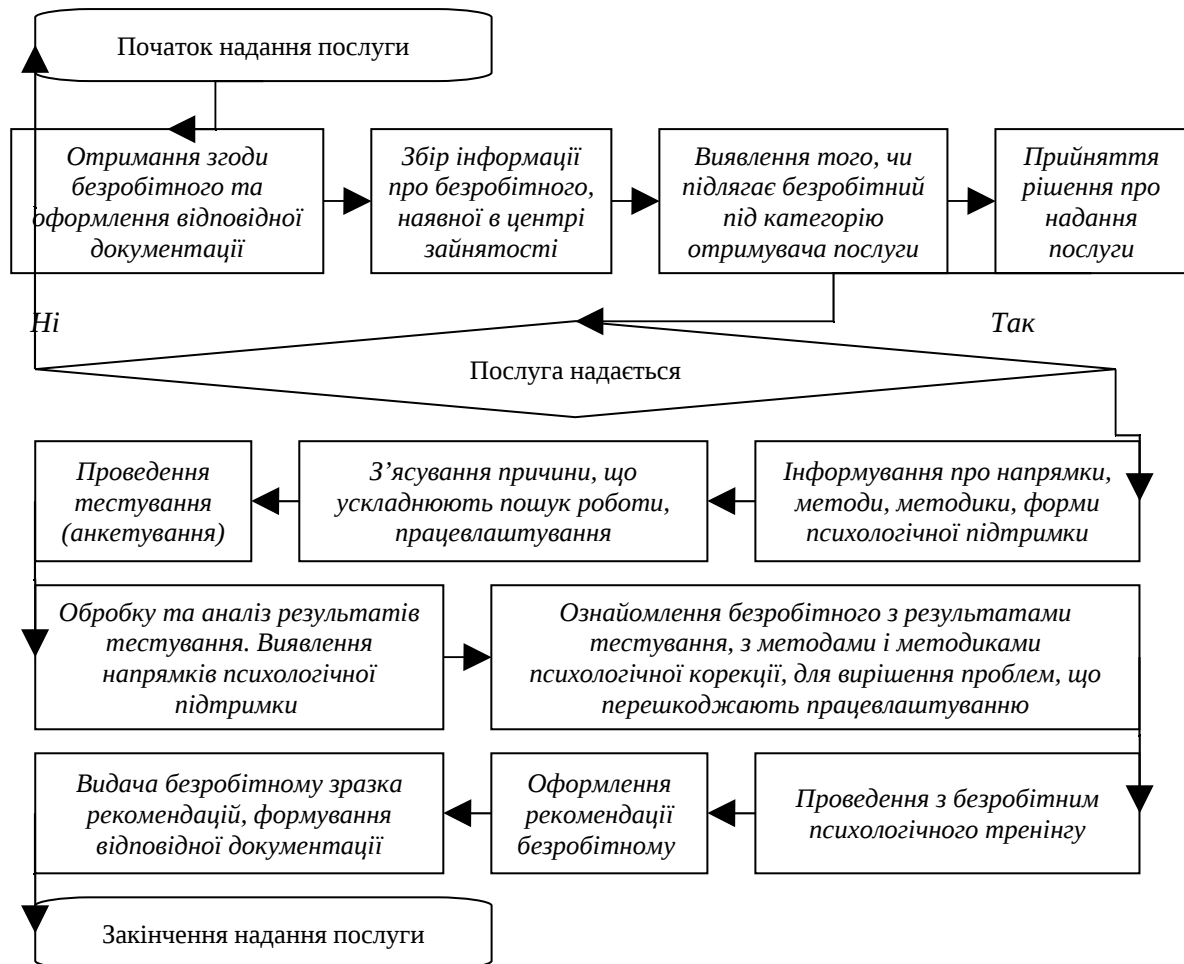

Рис. 1. Алгоритм надання фахівцями БЦЗ психологічної підтримки безробітних

Відповідно до зазначеного алгоритму, фахівець центру зайнятості спочатку інформує безробітного (після його попередньої згоди) про напрямки психологічної підтримки, методи, методики, форми тренінгів і технологій, які використовують при психологічній підтримці безробітних. Після цього проводить співбесіду з безробітним, в ході котрої з'ясовує причини, через які у безробітного виникли ускладнення при пошуку підходящої роботи і працевлаштуванні, а також психологічні, особистісні та професійні проблеми, що перешкоджають професійній самореалізації і кар'єрному зростанню. Для уточнення напрямків психологічної підтримки фахівець ЦЗ пропонує безробітному пройти тестування (анкетування) за методиками, які використовують при психологічній підтримці громадян. Такі методики мають бути відібрані для окремого безробітного індивідуально на основі аналізу способів, методів, методик, форм тренінгів, які використовують при психологічній підтримці безробітних у цілому. При виборі індивідуальної методики мають бути враховані критерії результативності, надійності, диференційованості, прогностичної (інформативної) цінності, можливості використання разом з іншими методами, методиками і тренінгами, відповідності стандартам процедур дослідження та опрацювання даних, оптимальності трудових затрат при аналізі результатів, тощо.

Наступним етапом є опрацювання та аналіз отриманих результатів. На основі результатів бесіди з безробітним і тестування (анкетування) фахівець ЦЗ проводить психологічну діагностику, виявляє основні проблеми, що перешкоджають працевлаштуванню безробітного, напрямки психологічної підтримки безробітного, у т. ч. психологічне консультування, психологічний тренінг і психологічну корекцію. Після цього він ознайомлює безробітного з результатами тестування (анкетування), психологічної діагностики, виявленими основними проблемами, які перешкоджають працевлаштуванню безробітного.

Далі має бути здійснене ознайомлення безробітного з методами і методиками психологічної корекції, які можуть бути використані для розв'язання проблем, що перешкоджають працевлаштуванню, та проведення з безробітним психологічного тренінгу, теж такої спрямованості у т. ч. зняття стану тривожності, психологічної напруженості, вільне вираження емоцій, розуміння та розкриття своїх проблем з відповідним їх переживанням, отримання і надання емоційної підтримки, розширення сфери усвідомлення своєї проблеми і своєї ролі в походженні різного роду конфліктних ситуацій, відпрацювання нових прийомів і способів поведінки, подолання негативних факторів поведінки, розвиток навиків ефективного спілкування й регулювання інших особистісних і професійних особливостей сприйняття та поведінки;

При завершенні фахівець оформляє рекомендації щодо підвищення мотивації до праці, активізації позиції щодо пошуку роботи і працевлаштування, розв'язання психологічних проблем, які перешкоджають професійній та соціальній самореалізації, підвищення адаптації до сучасних умов та проводить із безробітним бесіду відповідного змісту; видає безробітному зразок рекомендацій, формує персональну картку безробітного, куди вносить запис про надання послуги.

Надання даної послуги дає змогу створити комфортні умови для безробітних під час сприяння їм у працевлаштуванні у БЦЗ. Крім того, чітко визначена послідовність дій фахівців при психологічній підтримці безробітних сприятиме значному підвищенню якості послуг служби зайнятості та їхньої результативності.

Висновки. Але все зазначене буде ефективним для безробітного лише в комплексі з іншими заходами, спрямованими на активізацію безробітних до пошуку роботи. Потрібно розробити механізм реалізації заходів БЦЗ щодо активної підтримки безробітних залежно від їхніх потреб та визначити в ньому місце психологічної підтримки безробітних.

Література

1. Петюх В. М. Мотивація активності безробітних на семінарах з техніки пошуку роботи // *Регіональні перспективи. Мотивація ефективної праці в ринковій економіці. Полтава.* – 2002, № 3–4. – С. 120–122.
2. Корчевна О. В. Психологічна підтримка безробітних у формуванні їхньої активності на ринку праці // *Ринок праці та зайнятість населення.* 2006. – № 2 (10).
3. Ляміна Л. Є. Цілі, форми та методи психологічної підтримки клієнтів служби зайнятості відповідно до ЄТОНН // *Бюлетень Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.* – 2002.
4. Маршавін Ю. М. Мотиваційний аспект забезпечення продуктивної зайнятості населення // *Бюлетень Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.* – 2002. – № 2.
5. Обеспечение оказания государственной услуги по психологической поддержке безработных граждан // *Режим доступу:* http://gu.gov-murman.ru/index.php?option=com_content&task=view&spage=5&id=228&Itemid=34. – Заголовок з екрана.